

držav – na tem namreč temelji logika pojasnjevanja ugotovljenih razlik ali podobnosti; spremenljivke, ki jih v modelu ne primerjamo, le težko utemeljimo kot pojasnjevalne spremenljivke za najdene razlike med obravnavanimi državami; dosledno upoštevanje metodologije izvirnih študij je predpogoj za veljavnost in splošljivost rezultatov sekundarne analize. Vsekakor pa se avtorji lotevajo različnih področij in odpirajo teme, ki bi jih kazalo v prihodnje dosledneje raziskovati.

Tina Kogovšek

**Vida Milošević Arnold, Milko Poštrak: Uvod v socialno delo. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Scripta, 2003
197 strani (ISBN 961-6446-20-7), 5.700 SIT**

**Darja Zaviršek, Jelka Zorn, Petra Videmšek: Inovativne metode v socialnem delu – opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Scripta, 2002
316 strani (ISBN 961-6356-74-7), 7.000 SIT**

Ključne besede: socialno delo, metodologija socialnega dela, pomoč, socialna politika

Uvod v socialno delo Vide Milošević Arnold (njeni področji zanimanja sta predvsem socialno delo s starimi in supervizija v socialnem delu) in Milka Poštraka (ukvarja se z metodami socialnega dela in socialno antropologijo), oba sta zaposlena na Fakulteti za socialno delo, je klasičen »začetniški« učenik. Seveda ne začetniški v smislu kritike avtorjev, ampak začetniški v smislu knjige, ki študenta v začetku študija uvede v temeljno disciplino, ki jo v nadaljevanju pogloblja nekaj let.

V prvih osmih poglavjih avtorja predstavi temeljne elemente socialnega dela. V uvodnem poglavju v zgodovinski perspektivi na kratko orišeta glavna izhodišča socialnega dela kot humane dejavnosti. V nadaljevanju sledi opredelitev temeljnih pojmov: kaj je socialno delo, socialna politika, socialna varnost, socialno varstvo, socialni problem, socialne storitve ipd. Tretje poglavje opisuje vire socialnega dela, ki segajo od zelo splošnih družbenih pojavov (avtorja jim pravita posredni viri), kot so družina, običaji, morala in religija ter filozofski tokovi in družbena gibanja, do bolj specifičnih, bolj neposredno na socialno delo vezanih virov: solidarnosti, samopomoči, dobrotelosti, socialnovarstvene funkcije države in znanosti. Četrto poglavje obravnava proces profesionalizacije socialnega dela, ki ga avtorja obravnavata z vidika več teoretskih modelov in v zgodovinski perspektivi. V nadaljevanju so obravnavane temeljne vrednote, načela, cilji in etika socialnega dela. Nadvse dobrodošlo je, da je poleg splošne obravnave teme etike v knjigi priložen Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije. Šesto poglavje obravnava metodologijo socialnega dela. V sedmem poglavju je postavljen tako rekoč »idealni model« socialnega delavca: v kakšnih vlogah nastopa, kakšne spretnosti in lastnosti mora posedovati, katere so »zaželeni« osebnostne značilnosti ter katerih etičnih načel naj bi se socialni delavec držal. V osmem poglavju so v zgodovinski perspektivi opisani modeli socialnega dela, od prvotnega tradicional(istič)nega do sodobnejših modelov, na primer holističnega ali socialno-konstruktivističnega, ki kažejo, da tudi socialno delo kljub svoji relativni mladosti stopa v korak s sodobnimi teoretskimi tokovi v sorodnih disciplinah.

Kot že rečeno, je socialno delo kot praktična dejavnost in kot znanost relativno mlada disciplina. V tem kontekstu je v knjigi še čutiti potrebo po utemeljevanju relevantnosti, zrelosti, znanstvenosti, avtonomnosti in kar je še podobnih atributov, s katerimi si določena disciplina

lahko začne lastiti naziv »prave znanosti«. Gre za isti proces, skozi katerega so starejše družboslovne sestre socialnega dela stopile pred ne tako davnim časom. Socialno delo se je tako začelo kot praktična dejavnost filantropsko naravnanih posameznikov ali organizacij, sčasoma pa je dobilo tudi svojo specifično strokovno teoretsko osnovo, sprva bolj ali manj izposojeno od tedaj že uveljavljenih znanstvenih disciplin (sociologije, psihologije, antropologije itd.), kasneje pa tudi že utemeljeno na lastnih znanstveno raziskovalnih naporih.

Učbenik zaokrožita zaključni poglavji, v katerima je predstavljena in tudi kritično ovrednotena zgodovina socialnega dela v Sloveniji pred in po II. svetovni vojni. Knjiga sistematično in pregledno predstavi temeljne teoretske in praktične prvine socialnega dela, hkrati pa ji ne manjka tudi širše kritične (samo)refleksije manjkov te discipline. Ta kritična nota se kot rdeča nit plete skozi celotno knjigo. Tako avtorja na več mestih ob poudarjanju pozitivnih izhodišč in elementov socialnega dela, te iste elemente tudi problematizirata in jih postavi v širši družbeni in zgodovinski kontekst. Tako denimo večjo vlogo države pri reševanju socialnih težav lahko razumemo kot pozitivni premik k širši, bolj sistematični skrbi za blaginjo vseh ljudi. Po drugi strani pa lahko ta pojav obravnavamo tudi v *foucaultovsko kritični perspektivi* kot proces poskusov nadzora in discipliniranja ljudskih množic. Precejšnja pozornost je posvečena tudi vrednotam in ciljem socialnega dela. Socialno delo v vseh zgoraj omenjenih prvinah tako ne nosi le pozitivnih konotacij, ampak je lahko (je bilo in je še vedno, v nekaterih družbah bolj v drugih manj) še kako ideološko pogojeno (na primer še posebej v svojih začetkih z različnimi krščanskimi doktrinami, v socialističnih sistemih z marksistično ideologijo itd.). Bodoči socialni delavec tako že na začetku svojega študija poleg spoznavanja temeljnih pojmov socialnega dela dobi tudi vsaj osnoven uvid v pasti in zanke svojega poklica.

Če je *Uvod v socialno delo*, razumljivo, klasično učbeniško spoznavanje s temeljnimi elementi socialnega dela kot praktične in znanstvene discipline, so *Inovativne metode v socialnem delu* nadgradnja tega, tako v smislu pristopa kot obravnavane teme. Tudi pri tej knjigi sta že iz naslova razvidni njena tematika in ambicije, namreč da se ukvarja predvsem z metodami v socialnem delu, vendar na nekem višjem nivoju. Na določen način gre za nadgradnjo obstoječih metod v skladu s sodobnimi principi teorije in prakse, ne le na področju socialnega dela, temveč tudi v sorodnih disciplinah. V tem smislu je knjiga uspela integracija tako teoretičnih kot praktičnih vedenj različnih disciplin, ki izhajajo iz različnih znanstveno-raziskovalnih in/ali praktičnih interesov avtoric. Prvi dve v večji meri delujeta v akademski sferi, na Fakulteti za socialno delo – Darja Zaviršek kot profesorica med drugim predava vsebine s področja socialne antropologije in študij spolov, Jelka Zorn pa se kot asistentka ukvarja s skupnostno skrbjo in socialnim delom z etničnimi skupinami. Tretja, Petra Videmšek, pa izhaja iz praktične sfere (društvo Ozara) in se ukvarja predvsem z razvijanjem metode individualnega načrtovanja, ozaveščanjem hendikepiranih na področju spolnosti in spolnih zlorab ter delom na področju duševnega zdravja.

Inovativne metode naredijo preskok k postpozitivističnim teoretskim in metodološkim načelom, kot so na primer: pustiti, da se izrazijo različne življenjske zgodbe (glasovi), relativizacija (pogosto samoumevno nadrejene) pozicije strokovnjaka/raziskovalca in vzpostavljanje enakovrednosti vloge uporabnika, pomembnost perspektive uporabnika same na sebi, problematizacija samoumevnosti »naravnosti« oziroma »normalnosti« katere koli (ponavadi prevladujoče) pozicije (po spolu, etnični ali kulturni pripadnosti, spolni usmerjenosti ipd.), pa tudi aktiv(istič)no zavzemanje za pravico uporabnikov (posebej deprivilegiranih) do v vseh pogledih polnega, samostojnega življenja ter njegovo dejansko uresničitev. Profesionalni socialni delavec tako ni več v nadrejeni vlogi tistega, ki ve več in bolje, kaj je za uporabnika/laika najustrenejše, ampak dopušča in celo spodbuja izražanje njegovega lastnega pogleda, izkušenj ter aktivacijo lastne moči in znanja, da razreši svojo težavo.

S tem pa smo že pri eni od pglavitnih rdečih niti knjige, ki je zapisana tudi v podnaslovu: opolno-močenju ljudi. Socialno delo v sodobnem času bi moralo in dejansko tudi vedno bolj presega svoje bolj tradicionalistične in v veliki meri tudi problematične elemente. Sodobna teorija in praksa,

ne le v socialnem delu, ampak tudi širše, vesta veliko preveč, da bi še lahko vztrajali pri strogo hierarhičnem odnosu profesionalcev/uporabnikov, prevladi vedenja profesionalca, ki »ve bolje«, ki pogosto vodi v bolj ali manj prikrito (ali vsaj neproblematizirano in samoumevno) nadzorovanje, discipliniranje ter prilagajanje uporabnika sistemu in s tem njegovo odvisnost od pomoči, nesamostojnost ter na daljši rok okrnjeno zmožnost za samostojno, samozavestno, odločno (ali z besedo avtoric, asertivno) soočanje z vsakodnevnimi življenjskimi izzivi.

Inovativne metode so prav toliko kot metodološki priročnik hkrati tudi delovni zvezek, skozi katerega so posejane praktične vaje, s katerimi bralec lahko aplicira omenjena sodobna postpozitivistična teoretska in metodološka načela. Pohvalno je, da so v knjigo vključeni številni konkretni primeri praviloma resničnih življenjskih zgodb, ki slikovito dopolnjujejo knjigo. Po drugi strani pa ravno ti primeri še kako resno in celo boleče opozarjajo, da so tudi okolja, ki se sicer imajo za napredna, odprta, strpna itd., še kako prežeta s samoumevnimi, a močno problematičnimi diskriminatornimi, stigmatizirajočimi in paternalističnimi načini razmišljanja in ravnanja.

Čeprav etnografska metoda predstavlja posebno poglavje na koncu knjige, lahko rečemo, da je z duhom etnografske metode prežeta celotna knjiga. Kot etnografska metoda zahteva metodološko in ponavadi tudi teoretsko fleksibilnost, avtorice že v uvodu poudarijo, da je knjiga sama sestavljena »interaktivno« in da je bralec nikakor ni zavezan brati linearno od začetka do konca. Metode se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo, zato avtorice celo priporočajo »preskakujoče« branje. V tem smislu jo na koncu tudi zašpičijo z noto odprtosti in nezaključenosti. Zasnova priročnika ne samo omogoča, ampak celo spodbuja ustvarjalno branje in uporabo. Bralec/uporabnik lahko tako sam postane soavtor in ustvarjalec novih pristopov, metod.

Knjiga z naslovom (pa tudi eksplicitno v uvodnem poglavju) sicer daje vtis, da je narejena predvsem za praksa, bodisi še študenta ali pa že profesionalnega socialnega delavca (ali koga v sorodnem pomagajočem poklicu). Vendar se ob branju že zelo hitro izkaže, da jo lahko s pridom zase uporabi tudi laični bralec, bodisi uporabnik socialnih storitev bodisi oseba, ki v danem trenutku niti nima posebne potrebe po storitvah socialnega dela (na primer »trening« asertivnega vedenja). Hkrati pa tako laika kot profesionalca skozi celoten tekst opozarja na različnost življenjskih izkušenj in stilov posameznikov ali družbenih skupin ter na pasti samoumevnosti v vsakdanjih življenjskih situacijah, ki kaj hitro, včasih nehoti (vendar še vedno nedopustno), vodijo v stigmatiziranje, diskriminatorne prakse ter stereotipizacijo in tabuizacijo določenih tem in/ali ljudi. S tem pa bralca tudi senzibilizira za probleme, ki jih sicer morda niti ne bi opazil, ga »sili« v (samo)refleksijo, hkrati pa tako skozi teoretični razmislek kot praktične vaje nakazuje poti premagovanja stereotipov, predsodkov, nevednosti ali manjkov. V tem smislu *Inovativne metode* predstavljajo tudi neke vrste »učbenik za osebno(stno) rast« bralca ali celo »terapevtski priročnik«.

Gregor Starc

Zoran Kanduč: Onkraj zločina in kazni. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Koda, 2003

352 strani (ISBN 961-6446-34-7), 5.400 SIT

Zoran Kanduč se v svoji knjigi *Onkraj zločina in kazni* na svojevrsten način loteva neprizanesljive kritike politike vladanja in nadzorovanja v sodobni potrošniško naravnani slovenski in širši zahodni družbi, in že na začetku opozori bralca/bralko, da gre predvsem za njegov subjektiven pogled na različne vidike nasilja. Temu primerna je tudi celotna naracija, saj je napisana v zelo osebnem tonu, podkrepljena s številnimi miselnimi prebliski in izrazi, ki bi jih bolj konservativno